

De adder onder het gras

P.J.A. Timmermans

VAKGROEP VERGELIJKENDE EN FYSIOLOGISCHE PSYCHOLOGIE
POSTBUS 9104, 6500 HE NIJMEGEN

Reactie op artikel
Hilhorst en Kort
Biotechniek 1
februari 1998

Is huisvesting en verzorging die niet
voldoet voor pensionering, wél goed
genoeg voorafgaand aan de proef?

In Doodstraf of Levenslang wordt een antwoord gezocht op de vraag wat te doen met overtollige proefdieren. Overtollige proefdieren zijn er natuurlijk sinds er dierproeven gedaan worden en in de regel werden deze dieren gedood. De laatste decennia is er een en ander veranderd in de houding ten opzichte van dierproeven en daar komt de gestelde vraag uit voort. Volgens *Zodoende* (Jaaroverzicht van de sectie dierproeven) werden in 1995 in Nederland 746.726 proefdieren gebruikt. Wederom volgens *Zodoende* zou 7,4% van deze dieren na de proef in leven gelaten worden. Dan zijn er nog de dieren die overtollig gefokt werden. Hilhorst en Kort bespreken alle mogelijke aspecten van de kwestie en het uiteindelijke antwoord is belangwekkend omdat het, zoals de auteurs betogen, grote gevolgen zal hebben voor de dierproeven.

Ik wil enkele kanttekeningen plaatsen bij de wijze waarop Hilhorst en Kort deze kwestie bespreken. De schrijvers houden van beeldspraak maar de manier waarop ze die toepassen zette mij al bij het lezen van de titel op het verkeerde been. De termen doodstraf en levenslang suggereren dat overtollige proefdieren –hoe dan ook– zeer zwaar gestraft worden. Dit kwam op mij over als stemmingmakerij tegen dierproeven; proefdieren worden immers niet gestraft. Alleen principiële tegenstanders van dierproeven kunnen zo tegen de onderhavige kwestie aankijken dacht ik. Spoedig bleek mijn vermoeden misplaatst; in paragraaf 1 staan doodstraf en levenslang tussen aanhalingstekens, maar de vergelijking wordt doorgetrokken en dat leidde meteen weer tot verwarring. De schrijvers betogen namelijk dat mensen de doodstraf erger zullen vinden omdat levenslang tenminste nog kans biedt op gratie, maar dat dieren waarschijnlijk meer moeite zullen hebben met langdurige gevangenschap omdat zij die hoop op gratie niet hebben. Ik vroeg me

toen af wat die gratie dan wel zou zijn bij proefdieren. Vrijgelaten worden zou zeker tot een dood leiden die het tegenovergestelde is van euthanasie. Mij werd ook niet duidelijk of tevens bedoeld wordt dat dieren geen toekomstbesef hebben. Als aangenomen wordt dat dieren geen toekomstbesef hebben waarom zouden ze dan moeite hebben met voortzetting van het leven? Om misverstanden te voorkomen; ik ben van mening dat een situatie die wij als belastend inschatten zo kort mogelijk behoort te duren ongeacht of een dier toekomstbesef heeft.

Als ik het goed begrijp pleiten de schrijvers vervolgens voor het doden van overtollige proefdieren en voeren zij daarbij twee redenen aan; namelijk dat laten leven zo duur is dat er weinig geld voor proeven zou overschieten en dat de omstandigheden waarin die (gepensioneerde) dieren dan zouden moeten

leven niet aan de eisen voldoen. De eerste reden is zeer inzichtelijk en zal ongetwijfeld altijd al bepalend zijn geweest voor de praktijk om overtollige dieren te doden. Toen ik echter het tweede argument las zag ik een forse adder onder het gras die me toe siste: 'Als de om-

standigheden waarin proefdieren gehouden worden niet voldoen om hen na de proef te laten voortleven dan voldoen die omstandigheden ook niet vóór de proef.'

In paragraaf 3,3,3 uiten de schrijvers hun twijfel over de haalbaarheid van geschikte omstandigheden om met name overtollige apen te laten voortleven en besluiten paragraaf 3,3,4 met de uitspraak dat de huidige omstandigheden voor alle dieren onvoldoende zijn. Hier geldt mijns inziens weer dat wat na de proef niet deugt ervoor evenmin deugt. Dat de schrijvers de omstandigheden als ontoereikend beoordelen heeft, als ik het goed begrijp, met name te maken met het grote verschil tussen deze omstandigheden en de natuurlijke situatie. De wijze waarop zij hun twijfels uiten over het nut van het verschaffen van een televisie aan een (solitaire?) chimpansee sterkt mij in deze interpretatie. Uit onderzoek¹ blijkt echter dat chimpansees die in duo's of solitair gehuisvest zijn veel naar televisie kijken.

Dergelijke zogenaamde omgevingsverrijkingen zijn zo gek nog niet. Onlangs bracht Rüder een rapport uit over huisvesting en verzorging van apen waarin een aantal beproefde omgevingsverrijkingen besproken worden.² Dat dieren hun voordeel doen met voortbrengsels van onze techniek is niet vreemd als men bedenkt dat dieren anders 'aankijken' tegen wat wij de natuurlijke situatie noemen dan mensen.

Een situatie die wij als belastend inschatten dient zo kort mogelijk te duren ongeacht of een dier toekomstbesef heeft.

Diersoorten gebruiken niet het geheel dat wij de natuurlijke omgeving noemen maar slechts elementen daarvan die tezamen de niche of Umwelt van een soort genoemd worden. Delen van de niche kunnen uit onnatuurlijke elementen bestaan. Dit blijkt niet alleen in gevangenschap maar ook bij in het wild levende dieren. Om een paar voorbeelden te noemen die iedereen kent: mezen nestelen net zo goed in nestkastjes en in brievenbussen als in holle bomen, boerenhuis- en gierzwaluwen nestelen in Nederland uitsluitend in of aan bouwwerken, huismuizen en zwarte ratten zijn volledig afhankelijk van wat mensen aan onderkomen en voedsel 'bieden'. Ook honden en katten zijn in deze interessant; ze maken gretig gebruik van wat wij als (onnatuurlijke) sociale partners te bieden hebben.

De EG-richtlijn uit 1986 stelt dat iedere inperking van het vermogen van de proefdieren aan hun fysiologische en ethologische behoeften te voldoen tot het uiterste minimum beperkt moet blijven. Dat is iets anders dan: de omstandigheden dienen zo natuurge-

Er is maar één reden om te kiezen voor het doden van overtollige proefdieren: de kosten van het 'pensioneren'

trouw mogelijk te zijn. Als ik het betoog van Hilhorst en Kort goed begrijp onderschrijven zij in essentie de EG-richtlijn. Welnu, als de omstandigheden vóór de proef aan die richtlijn voldoen zullen ze dat in veel gevallen ook na de proef doen. Er rest daarom in mijn ogen maar een reden om te kiezen voor het doden van overtollige proefdieren en dat zijn de kosten van het 'pensioneren'. Dit betekent niet dat ik pleit voor 'pensionering' maar wel voor aanpassing van de omstandigheden waar dat nodig is. De kennis die nodig is om de omstandigheden aan te passen aan de aard van de diersoorten waarom het om gaat, is beschikbaar.

Literatuur

- 1 Brent L., Stone A.M.: *Long-term use of televisions, balls, and mirrors as enrichment for paired and singly caged chimpanzees*. American Journal of Primatology. 1996; 39: 139-145.
- 2 Rüder E.L.: *Aanbevelingen voor huisvesting en verzorging van apen in laboratoria*: Rapport van de Nederlandse Contactgroep voor Primatologie: Nijmegen.kun:nici 1997.

Inhalatie-anesthesie bij proefdieren

Arie Timmerman

BIOTECHNICUS CENTRAAL DIENEN LAB.
RIVM, BILTHOVEN.

Toehoorders van één der lezingen op de Biotechnische Dagen 1997 werden door één der inleiders geconfronteerd met de stellige uitspraak dat bij het gebruik van O_2/N_2O (lachgas) + fluothaan er géén sprake zou zijn van analgesie (pijnstilling). In dit geval zou er dus sprake zijn van een inferieur anesthesiemodel. Immers er is pas sprake van anesthesie indien o.a. de pijnperceptie adequaat onderdrukt wordt.

Deze bewering gaf mij een onaangenaam gevoel. Zou ik al jarenlang proefdieren geanestheiseerd hebben middels een inferieure methode?

Dit gevoel werd nog versterkt door het afwezig blijven van commen-

taar uit de zaal. Reden genoeg voor mij om enkele handboeken of studies van gerenommeerde (proef)dieranesthesiologen te raadplegen of eerder genoemde uitspraak te verifiëren. Unaniem wordt in geraadpleegde literatuur gesteld dat N_2O en fluothaan beiden gering tot matig analgetisch zijn. Samen en in juiste verhoudingen toegediend wordt de analgetische werking van beide middelen afzonderlijk versterkt, het zgn. potentiëringseffect. Het is dus absoluut onjuist dat O_2/N_2O + fluothaan geen enkele analgetische potentie zou bezitten. Voor langdurige en invasieve ingrepen is het, naast genoemd inhalatiemodel, gelijktijdig i.v. toedienen van een opiaat aan te bevelen. Hierdoor wordt het mogelijk om met lagere concentraties N_2O en fluothaan te werken. Schadelijke neveneffecten (fluothaan is cardiotoxisch) van deze middelen

worden verhoudingsgewijs minder, terwijl er toch sprake is van een krachtige analgesie.

Ik hoop met dit commentaar de onzekerheid over de kwaliteit van genoemd anesthesiemodel die mede ontstaan was bij collega's, weggenomen te hebben.

Literatuur

- 1 Bertens APMG, Hellebrekers LJ, Lagerwey E en Booij LHDJ. *Anesthesie, analgesie en euthanasie*. Pp. 221 - 267 in: Proefdieren en Dierproeven (LFM van Zutphen, V Baumanns - AC Beyen eds.). Wetenschappelijke uitgeverij Bunge, Utrecht, 1995.
- 2 Flecknell P. *Laboratory Animal Anaesthesia. A practical introduction for research workers and technicians*. London: Academic Press 1996: 15-52
- 3 Hall LW, Clarke KW. *Veterinary Anaesthesia*. London: Ballière Tindall 1991:98-112.
- 4 Hellebrekers LJ, Haalboom G, Wandelen RM van: *Anesthesie bij Proefdieren*, deel 1. Biotechniek 1997 (36) 5: 81-86.